

ПРЕДАНИЯ, ЛЕГЕНДИ И ЛЮБОПИТНИ СЛУЧКИ

от с.Осиково - Миланово

В паметта на осиковци са запазени много предания, които са се превърнали в поуки и житейска мъдрост. Пазели са се и се предавали от поколение на поколение. Някои предания допълват историята на това население и отново служат като поуки.

Водата на извора Мрамор е открита от някой от Уруковци / Никола или Васил /. Като минавал през това място, чувал някакво „мърморене“ в тревата. Веднъж решил да разбере от къде идва този звук. Разкопал мястото и водата излязла отгоре. От мърморене – мраморене – произлязло името на извора Мрамор. По-късно цялата махала получила името Мрамор. Това е разказала Славена Зарчева Жильова / Динова /.

Георги Младенов Керемейски и Димитър Дацев Гъонов (Кюов) са разказали предание за разделяне на част от землището. Русинов дел получил най-малкият брат Русин, Средни дел е даден на средния брат, а Мъжев дел се паднал на най-големия брат, който бил и най-големият мъж сред другите братя.

Махала Ръжища е получила името си от мястото, където постоянно духал вятър, ръжал / от ръмжи/. В друго предание се казва, че по тези места хората сеели много ръж, защото се раждало много.

Лак са нарекли махалата, която се е образувала от преселници от старото селище, живели в Лака. Това са Баицовци, които впоследствие били наречени Караконджовци по вида на мъжете – едри, гръмогласни, при това живели зад гробището. Караконджовци не е официално име, те се разделят на Гъоновци, Йончовци, Янकिनци.

Махалата Гувна получава името си от многото „гувна“ (гумно). Хората ги правели непосредствено до имотите си и там вършеели за улеснение. Вместо да карат снопите, те закарвали направо житото, ечемика, овеса.

Сред населението битувало поверието, че пари, спечелени без труд и усилие, откраднати или взети чрез насилие, не носят добро. Ето някои случаи:

Иван Керемейски имал един син и пет дъщери. Сънувал сън, че в дънера на круша в Батина полена има пари. Отишъл да ги вземе. Като вървял, нещо му казвало да не ги взема, защото ще загуби най-милото си. Той не се вслушал, открил парите и ги взел. Когато се върнал в къщи, заварил единственият си син мъртъв. / Информация на Надежда Торбова /.

Намерени и присвоени или откраднати чужди пари според хората носят нещастие. Пострадалият произнася клетви, които рано или късно стигат злосторника. Затова има поговорка: „Господ забавя, но не забравя“. Обикновено крадецът или близките му се разболяват, застига ги нещастие. Има случай, при който майката е откраднала чужди пари, купила с тях имот и след години единият ѝ внук се самоубива, другият умира при злополука, третият се разболява психически, синът ѝ също се самоубива. В друг случай всеки, който се е докоснал до чуждите пари, се разболява от неясна кожна болест. Няма да споменавам имената, за да не се злепоставят наследниците. Поуката е една: Взето несправедливо чуждо имане носи нещастие.

Интересно е преданието, разказано от Илия и Асен Жильовци. Тяхната прабаба Петкана Жильова имала скътани пари, била ги замотала в кълбо прежда. В един момент открива, че парите ги няма. Започнала да се ядосва и да плаче. Внукът ѝ Димитър, бащата на Илия и Асен, за утеха ѝ предложил

негова паричка. Жената се усъмнила у снахите си, на тях им трябвала прежда. За синовете си не можела и да си помисли. Затова ги попитала, за да знае дали да къдне или не. Снахите казали, че не са взели парите. Тогава баба Петкана започнала да къдне: „Който е взел парите, с нозе да излезне, без нозе да се върне „. Минало се известно време. Синът ѝ Бона бил войник. Пуснали го в отпуск. Като слизал от влака на Лакатник, пушката му се запречила на вратата, той се спънал и паднал. В тоя момент влакът тръгнал и отрязал краката му. После станало ясно, че той е взел парите на майка си. Поуката е и за двамата – за крадеца и за майката. Поверието е, че майчина клетва стига.

Интересен е случаят с Цено Главчов и Гоца Данколов. Между двамата имало спор за имот. Случило се така, че някой обелил грениците в имота на Гоца на височина човешки ръст, за да изсъхнат. Цено, за да не го обвини Гоца, му предложил пари да отиде в Черепишкия манастир и да „хвърли“ литургия (проклетие). Гоца отишъл и като слушал какви клетви произнасят поповете, се изплашил, не усещал шапката върху главата си и съжалил за това, че го е направил. Цено искал да докаже на Гоца, че не е обелил дърветата, въпреки споровете, които имали помежду си.

Минало се време и се разбрало, че дърветата ги обелили Вачо Данколов и Коца Данколов. Синът на Коца, Георги, се удавил в Искъра. Цено и Величко Вачови умират обездвижени от кръста надолу, внуци на Величко са осакатени в краката. Вярващите смятат, че клетвите от литургията са стигнали децата и внуците на злосторниците и ги е засегнало в долната част на тялото, както е осакатена гората. Вероятно Вачо е по-големият виновник.

Хората се сблъскали в живота си с много трудности, застигали ги нещастия, губели близки. Най-тежко изживявали загуба на малко дете. Имало семейства, на които не се задържали деца. Хората вярвали, че за да се задържи живо новороденото дете, трябва да го оставят на кръстопът. Първият, който мине и го намери, му става кръстник. Кръщавали бебето с името на този, който го е намерил, или Найден, Найда /Намерен, Намерена /.

В други случаи след смърт на едно или повече деца, за да се задържи живо следващото дете, дупчели ушите му както се дупчат за обици, независимо от пола.

Когато умре малко дете кърмаче, на майката не позволявали да яде мляко от неотбито животно – животните отбивали след Гергьовден – считало се, че яде млякото на починалото си дете.

Сред хората битувало поверието, че от свято място не се взимало нищо - носело нещастие. Така Младен Иванов Режов започнал строеж на къща и за по-лесно взел камъни от развалините на черквата на Църквище. Впоследствие се разболял. Отишли близките му при врачка и тя казала да се върнат камъните там, от където са взети. Разбира се съветът на врачката бил изпълнен и човекът се оправил. Има спомен и за други взимали от такива места, главно камъни за строеж, защото са готови, одялани. Но последиците винаги били лоши

(Тужовци, Пешуновци – информацията е на Никола Петков Режов).

Има случки, поуката от които е: За да ти се случва добро, трябва да вършиш добро. Ето една от тях:

През 1928 година в Осиково идва за свещеник младият Симеон Коцов Рагьов. Посрещнат е тържествено от цялото село с триумфална арка с цветя, а Ангел Коцов Асански написал плакат: „ Добре дошъл, пастирю наш!“ . Обичаят бил да бъде доведен, възседнал на кон от Лакатник, а конят да води

девойка. Избрали подходящата девойка, конят бил собственост на нейното семейство. Довела девойката коня, възседнат от новия свещеник от Лакатник до Осиково. По-нататък продължили съответните ритуали. Минали се много години. Девойката се омъжила, родила деца, станала баба както на внуците си, така и в буквалния смисъл. Дошъл краят ѝ и починала. На погребението опелото извършил отец Иван Кръстев. След като спуснали ковчега в гроба, кръстът, с който попът извършил ритуала, паднал върху капака. Един от гробарите се спуснал да го извади, но попът го спрял с думите: „Не разбрах как кръстът падна от ръката ми, вероятно тази жена има заслуга да бъде погребана с него.“ И така погребали жената заедно с кръста. Един от роднините свързва случилото се на погребението с това, което се случило в далечната 1928 година. От съображение за сигурността на гроба на жената ще кажа само името Богдана.

Труден бил животът на осиковци. Пеша ходели до Враца по работа и на пазар, пеша се връщали. За да не губят деня, пътували нощем, понякога и през зимата. Случвали се и нещастни случаи. Такъв е случаят с Николица Цветкова Иванова Динова. Синът ѝ Георги бил войник във Враца. Николица тръгнала с дъщеря си Гена на свиждане на войника. Това станало през зимата. Вървели пеша и сами. Стигнали до Гладна. Майката се почувствала много изморена. Седнали на снега да отпочинат. Николица се унесла в дрямка и умряла, застигнала я бялата смърт. Гена престояла при майка си през нощта. Като се съмнало, отишла в Згориград при роднини и им съобщила, след което прибрали трупа на жената. Николица била на 55 години, а Гена – на 22, все още неомъжена.
(Информацията е на Любен Георгиев Динов, внук на Николица).

Друг случай разказва как съобразителността и самообладанието на героя помогнали да оцелее. Иван Кюов имал кошара в планината и там зимувал със стадото си като много други осиковци. Наложило му се да отиде по работа до Враца. Свършил си работата и си тръгнал. Минал през Згориград, отбил се при познати, които го посъветвали да преспи у тях и сутринта да продължи. Но Иван решил, че е по-добре да пътува през нощта, за да не си губи деня. Било през зимата. Тръгнал си на стъмване. Като излезнал на Каличина бара, чул вой на вълк някъде в далечината. Продължил и преди Ушите видял вълка след себе си на разстояние. Носел някакво въже със синджир. Пуснал го да се влачи след него по снега. Като излязъл отново на голо място, видял втори вълк. През гората вълците се отдалечавали, а на голото място го приближавали. Така като повървял, вълците станали три, четири. Наближил кошарата си, събрал всички сили и извикал кучетата си. След кратко време те дошли, били огромни песове със силни гласове. Като ги чули, вълците изчезнали. Така Иван се прибрал в кошарата си жив и здрав. Спасило го самообладанието и въжето със синджира, който подрънквал след него. Казват, че вълците се плашат от това, което човек влачи след себе си. Може да влачи дори дрехата си и човекът ще бъде спасен. Хората от опит знаели тези неща и ги прилагали, в повечето случаи успешно.

Целостта и сплотеността на семейството е била от особено важно значение за някогашните осиковци. Това с още по-голяма сила важи при случай на нещастие, когато един от родителите почине. В такъв случай се извършват някои ритуали. Такъв ритуал е извършен при смъртта на Димитър Петров Жильов, починал през 50 –те години на миналия век. В момента, когато

спускали ковчега с мъртвеца в гроба, Гана Ценова Аршинкова, много близка роднина, обвила с цедилото си петте сина и дъщерята на Димитър и докато го спускали в гроба, тя държала с ръце цедилото. Някои от децата били още малки. Впоследствие пораснали, всеки се задомил, пръснали се на различни места, но в крайна сметка всички си построили къщи една до друга, образували цяла махала. Като пенсионери живеят в съседство с децата им ги посещават редовно. Най-важното, запазили са братските си взаимоотношения чисти. Сестрата се задомила в същата махала и така обединени продължават и до днес взаимно да си помагат. (Информацията е на Илия и Асен Жильови).

Асановци живели в Мрамор там, където са и сега останките от къщите им – под Попов връх. Ходели за вода на чешмата Мрамор. Веднъж жената на Гьона Асански тръгнала за вода и не видяла, че след нея е тръгнало едно от децата ѝ – на 2-3 години. На връщане жената видяла, че над една тръница се спуска и издига орел. Тя усетила лошо предчувствие, оставила кобилищата и котлите и се спуснала към тръницата. Сред храстите видяла детето си, което по инстинкт или предвидливо се било скрило в храстите. Като си отишла в къщи, жената казала на съпруга си, че трябва да се изселят от там, не иска орлите да разнасят децата ѝ по Еребичина кукла. Съпругът осъзнал опасността, послушал жена си и се преселили там, където и сега живеят наследниците на Гьона Асански. (Информацията е на Илия Жельов).

По Еребичина кукла, Шилешка кукла, Златанската кукла, Бамбальовата кукла, Пчелата – все скали, подпирани Попов връх - имало много орлови гнезда. Петър Гьонов Жильов и Коца Стоянов Асански като всички деца ходели пастири, обичали да се катерят по скалите и да търсят гнезда. Веднъж един от тях стигнал до едно гнездо и преди още да го разгледа, долетял един от двойката орли и започнал да го бие с клюна си по главата и да го дера с ноктите си по гърба. Момчето успяло да слезе от скалата, но дрехите му били станали на парцали. Главата му запазил здравия кожен калпак. Вероятно двете пастирчета си взели добър урок, който предали и на другите деца. Трудно е за човек да отиде там, където може орелът. (Информацията е на Асен Жильов).

Сред осиковци имало изобретателни и добри разказвачи. Понякога на най-обикновена случка ѝ придавали приказен характер. В други случаи измисляли сами сюжета. Така се забавлявали, както възрастните, така и децата. Ето някои от тези приказни разкази:

Самодивата при Горни кладенец:

Както при много извори и чешми, така и при Горни кладенец излизала самодива като жена от полунощ до първи петли. Ако мине някой закъснял пътник в потайно време, т.е. след полунощ, самодивата започвала да се закача с него, като го щипела, скубела, дърпала дрехите му. Играта продължавала до първи петли. Ако пътникът издържи да не проговори, оставал жив и здрав, но ако каже само една дума самодивата го убивала. Една нощ закъснял, връщайки се с кон от воденица, мъж от Бръмбаровци. Самодивата започнала играта и не го пускала да си тръгне. Дори сплела гривата и опашката на коня. Пътникът знаел правилата и издържал, не проговорил. Като пропели първите петли в селото, самодивата изчезнала и човекът се прибрал жив и здрав в къщи.

Приказка за дяволите:

Имало предание, че около водениците, които били на закътани самотни места в доловете, нощем в „потайно време” идвали дяволи, свирели, пеели, тропали, блъскали по вратите все едно са мливари. Ако някой им отвори, го убивали и разкъсвали.

Една жена имала две дъщери – нейна и заварена. Решила да се отърве от завареното момиче и го изпратила на воденицата. Дала му хляб и чувал с вълна и му поръчала през нощта да я изпреде. Във воденицата имало едно коте и едно петле. Седнало вечерта момичето да вечеря. Хапвало един залък и един давало на котето, и един на петлето.

Като се нахранило, започнало да преде. След полунощ дошли дяволите и започнали да свирят, да пеят, да тропат и да блъскат вратата. Момичето попитало котето и петлето: „Ка да петльо, ка да мацо, ка да кажа ?” А те му отговорили: „ Само мълчи, само трай”. Продължило да преде. Когато започнало да се разсъмва, петлето пропяло и дяволите изчезнали. Дошла мащехата и заварила момичето живо и здраво, а вълната изпредена.

На другата вечер изпратила своята дъщеря. Дала ѝ хляб и чувал с вълна и поръчала да я изпреде. Седнало момичето да вечеря, но на котето и на петлето не дало. Мързело го да преде и легнало да спи. След полунощ дошли дяволите и започнали да свирят, пеят, тропат, блъскат. Момичето попитало котето и петлето: „Ка да мацо, ка да петльо, ка да кажа ?” А те му отговорили: „ Сама яла, сама отговаряла.” Момичето отворило вратата, дяволите го грабнали, разкъсали и разточили червата му около воденицата. На сутринта дошла майката и като видяла какво е станало с дъщеря ѝ, казала: „Каквото е напрела, това е основала .”

Поуката е ясна.

Приказка за чумата:

Чумата ходела навсякъде, от къща на къща, само не в Папировци. Там имало жена, която познавала навиците ѝ и ѝ угаждала. Като ходела чумата по къщите да мори, вечер се прибирала в Папировци. Жената изнасяла на тавана вълна и съд с вода, чумата да изкъпе детето си и да го приспи. Това продължило, докато жената умряла. Наследниците ѝ или не знаели, или не искали да ѝ угаждат и тя започнала да мори и в Папировци.

На Цена Папирска умрели много деца. Последното умряло дете нямало кой да го погребее и се наложило тя самата да изкопае гроба му. Случило се, когато в гробищата имало жена от Торбовци. Тя не позволила на майката да копае гроба на детето си и го изкопала, и погребала тя. Тогава Папировци хванали за кръстници Торбовци и децата им престанали да умират.

Приказка за месечината:

Преди много, много години в Кривошиовци живяла жена, която се казвала Анастасия, но всички ѝ казвали Нустасия. Била прапрабаба на Гана Аршинкова, която също е от Кривошиовци. Била голяма магьосница и знаела много магии. Веднъж с магия успяла да свали месечината на земята. В селото настъпила голяма паника между хората и животните. Чудела се Нустасия как

да вдигне отново месечината в небето. Отишла при була / туркиня /, която била по-голяма магьосница от нея. Булата я научила да надои от вол мляко и да намаже месечината с него. Надоила Нустасия от вол мляко, намазала месечината с него и тя се вдигнала отново в небето. Животът в селото се нормализирал.

Материалите събра и описа Цветана Ангелова Динова

с.Миланово (Осиково) - 2010 год.